

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ *

ΤΩΝ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΩΝ¹

ΥΠΟ ΑΓΓ. Π. ΤΣΙΤΣΕΚΑΝ

Ἀγαπητοί μου φίλοι

Ἡ σημερινή μου ἐμιλία θὰ ἴθελαι νὰ ἔχη ἓνα διαφορετικὸ χαρακτήρα ἀπὸ τῆς ἄλλης ποὺ ἔγιναι στὴν «Φοιτητικὴ Συντροφία». Θὰ ἴθελαι ἐνδεχ. τὸ κύριον στοιχεῖο τῆς σημερινῆς συγκεντρώσεως. νὰ μὴν εἶναι ἡ ἐμιλία ἡ ἴδική μου. ἀλλὰ ἡ συζήτησις ποὺ θὰ ἐπακολουθήσῃ ἐπάνω σ' αὐτή. Ἡ ἐμιλία μου πρέπει νὰ εἶναι μονάχα ἓνα ἐλατήριο γιὰ τὴ συζήτησις ποὺ θὰ γίνῃ ὕστερα, ἢ ἂν θέλετε ἓνας μοχλὸς ποὺ θὰ κινήσῃ τῆς σκέψεώς σας. Κι' αὐτό, ὄχι μονάχα γιὰτὶ τὸ θέμα εἶναι τέτοιον ποὺ νὰ γεννήσῃ πολλὰς συζητήσεις καὶ ἀντιρρήσεις, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ἡ εὐσυνειδησία μου ἐπιβάλλει νὰ σὰς πῶ, πῶς ἡ ἀπόφαις μου σχετικά μὲ τὸ ζήτημα ποὺ θὰ πραγματευθῶ, ἔχουν ἤδη δημοσιευθῆ σὲ δύο ἄρθρα καθημερινῆς ἐφημερίδος. (2)

Τὸ θέμα μου εἶναι ἡ ἐξέτασις τῶν καινῶν καὶ ἀρχῶν τῶν μεταπολεμικῶν πολιτευμάτων. Γιὰ νὰ εἶμαι ὁμως περὶ ἀκριβοῦς πρέπει νὰ σὰς πῶ ἁμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχή, πῶς πρόκειται νὰ μιλήσω πρὸ πάντων γιὰ

* Τὴν μελέτην τοῦ νεοῦ δημοκρατικοῦ διανοουμένου δημοσιεύου μὴ ἐτηρηζόμενος οὔτε ἀπὸ τὸν γλωσσικόν της τύπον (περὶ οὗ βλ. τοῦ «Ἀρχείου» τούτου τὸν Α' τόμ. σελ. 97), οὔτε ἀπὸ τὰς ἐν αὐτῇ ἀναπτυσσομένης ἰδέας, πρὸς μερικὰς τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατό τις καὶ νὰ διεφώνει. Ἡ ὑποβοήθησις τῆς δημοσιεύσεως τοιούτων μελετῶν θὰ μὰς ὀδηγήσῃ, μὲ τὸν καιρὸν, εἰς τὴν ἐξέλιξιν ἐκείνην ἢ ὅτιοια προσαρμόζεται ἀκριβῶς πρὸς τὴν ὅλην μας οικονομικὴν ἀνάπτυξιν. Οἱ σκατανεῖς ὁμως τῇ ἐξελίξεως αὐτῆς μποροῦν, ἴσως καὶ πρέπει, νὰ πιστεύουν, εἰς αὐτὴν περισσότερον, ἐπιμονέστερον, νὰ ζωγραφίσουν τὴν ἀντίθεσιν ζηρούτεραν διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἐπὶ τῶν ἀντικειμενικῶν ὄρων βασιζομένην ἐπιτυχὴ καὶ ἀρμόζουσαν σύνθεσιν.

Δ. Κ.

(1) Διάλεξις γιὰ τὴ «Φοιτητικὴ Συντροφία» στὴν αἴθουσα τῆς Ἐταιρείας τῶν Κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, στῆς 6 Ἰανουαρίου 1924.

... Μέσα σοι πρώτα κάψε

τὸ τριπλὸ ξόανο ποὺ τοὺς δούλους κάνει
Συνήθεια, κέρδος, πρόληψη. Καὶ σκάψε
καὶ τοῦ παλῆου καιροῦ τὰ παραμύθια
κι' ἄς εἶν' ὄμορφα, μὰ γιὰ πάντα θάψε.

[Παλαμᾶς]

(2) Ἐφημερίς «Δημοκρατία» τῆς 9ης καὶ 23ης Δεκεμβρίου 1923.

τὸ Γερμανικὸ σύνταγμα, γιατί αὐτὸ εἶναι ποὺ περιέχει σὲ ἕλα, τους τήν ἔκτασι τῆς κοινωνικῆς ἀρχῆς. Ἡ μᾶς ἀπασχολήσουν ἕως παροδικά, καί ἔσο εἶναι ἀνάγκη, καί τὸ Πολωνικόν, καθὼς καί τὸ Τσεχοσλαβικικόν σύνταγμα. Ἐπειδὴ ἀκόμη φοβούμαι πῶς μερικοὶ ἀπὸ ὅσας θὰ παρῆνευθοῦν πῶς δὲν θὰ μιλήσω γιὰ τὸ Ῥωσσικὸ σοβιετικὸ πολίτευμα εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ καθορίσω εἰδικώτερα τὸ ζήτημά μου: Πρόκειται δηλ. νὰ ἐξετάσω τῆς κοινωνικῆς ἀρχῆς ποὺ ἐμφανίζονται σάν μιὰ συνέπεια τοῦ μεγάλου πολέμου μέσα στὸ πλαίσιο τοῦ ἀστικῆς κράτους. Τὸ Ῥωσσικὸ πολίτευμα εἶναι βέβαια ἐκεῖνο ποὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο περιέχει τῆς κοινωνιστικῆς ἀντιλήψεις, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν μποροῦσε νὰ χάρῃ ἄλλη κατεύθυνσι, ἀφοῦ δηλ. του ἡ βᾶσις εἶναι ὁ κοινωνισμός.

Ἵστερα ἀπὸ τὸν ἀναγκαῖο αὐτὸ καθορισμὸ μποροῦμε νὰ προχωρήσωμε εἰδικώτερα στὴν ἐξέτασι τοῦ θέματός μας.

Ἄν ὡς τὸ 1919 ἔτυχε νὰ ἐξετάσετε τὸ σύνταγμα κανενὸς κράτους, θὰ ἐβλέπατε σ' αὐτὸ ὀρισμοὺς σχετικῶς μὲ τὴν πολιτειακὴ ζωὴ τοῦ κράτους αὐτοῦ, καί εἰδικώτερα θὰ ἐβλέπατε διατάξεις σχετικῆς μὲ τὴν μορφὴ τοῦ πολιτεύματος, τὴν λαϊκὴ ἀντιπροσωπεῖα, τοὺς ὑπουργοὺς κλπ. Δὲν θὰ ἐβλέπατε ὅμως ποτὲ διατάξεις καί ὀρισμοὺς ρυθμιστικῶς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καί ὀργανώσεως τοῦ κράτους. Ἀκριβῶς λοιπὸν στὸ τελευταῖο αὐτὸ συνίσταται ἡ καινοτομία τῶν μεταπολεμικῶν καί πρὸ παντός, καθὼς εἶδαμε, τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος.

Γιὰ νὰ εἶναι κανένας ἀπόλυτα εἰλικρινής, πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ πῶς ἤδη πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸν μεγάλο πόλεμο, εἶχε γίνῃ αἰσθητὴ στοὺς λαοὺς ἡ ἀνάγκη μιᾶς τέτοιας κοινωνικῆς ρυθμίσεως τοῦ πολιτεύματος, καί μάλιστα καί κατὰ τὸν περασμένον ἀκόμη αἰῶνα. Ἡ ἀρχὴ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ὁσοδήποτε καί ἂν ἦταν μεγάλης γιὰ τὴν ἐποχὴ τους, ὕστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ φάνηκαν ἀνίκανες ν' ἀνταποκριθοῦν σὲ τὴν ἀνάγκη τῆς ἐξελίξεως. Ἡ égalité, ἡ ἰσότης ἕλων τῶν πολιτῶν, ποὺ ὑπερήφανα διαλαλοῦσε ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1789, ἦταν μονάχα μιὰ κενὴ νομικὴ ἔννοια, χωρὶς νὰ ἐξασφαλίζῃ, οὔτε κἀν μιὰ σχετικὴ κοινωνικὴ ἐμοιότητα ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὰ εἶναι βέβαια ἀλήθειαι ποὺ δὲν ἀκούονται γιὰ πρώτη φορὰ, ἀλλὰ καί ποὺ δὲν ἔμπορεῖ νὰ τῆς παραγνωρίσῃ ὁ ἀμερόληπτος ἐξεταστής.

Ἄλλὰ, ἂν πρὶν ἀπὸ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμο, ἡ ἀνάγκη μιᾶς ἐξελίξεως πέρα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ πολίτου τοῦ 1789, ἦταν ἤδη ἀρκετὰ αἰσθητὴ, ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἡ ἀνάγκη αὐτὴ δὲν εἶναι πειὰ μονάχα αἰσθητὴ, εἶναι ἐπιτακτικὴ.

Ἡ Λαϊκὴ κυριαρχία, ἡ ἰσότης, ἡ ἐναρμόνισις τῶν πολιτειακῶν λειτουργικῶν ποὺ προλαμβάνει τῆς συγκρούσεως τῶν πολιτειακῶν παραγόν-

των, δὲν εἶναι πειὰ, ὄχι τὰ μόνα, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὰ κύρια ἰθνακὰ ἐνὸς συγχρονισμένου μεταπολεμικοῦ συντάγματος. Τὸ κυριώτερον ἰθνακὸν τοῦ σημερινοῦ πολιτεύματος πρέπει νὰ εἶναι σύμφωνα μὲ τῆς σύγχρονες ἀντιλήψεις ἢ ἐξασφάλις μίας σχετικῆς εὐδαιμονίας, ὄχι μόνο στὰ ἄτομα, ἀλλὰ πρὸ παντός, καὶ πρέπει νὰ τονισθῆ αὐτὸ, στῆς κοινωνικῆς ὁμάδες. Ἀκριβῶς λοιπὸν ἡ προσπάθεια τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἰθνακοῦ αὐτοῦ ἐμφανίζεται σ' ἔλη τῆς τὴν ἔκτασι στὸ σημερινὸ Γερμανικὸ δημοκρατικὸ σύνταγμα τῆς 11 Αὐγούστου 1919.

Ἡ προσπάθεια αὐτῆ, ὅπως εἰπάμε παραπάνω, εἶναι πρὸ πάντων μὴ συνέπεια τοῦ μεγάλου πολέμου. Ἀλλὰ ἂν ἐμφανίζεται σ' ἔλη τῆς τὴν ἔκτασι στὸ σημερινὸ σύνταγμα τῆς Γερμανίας, πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ, πῶς ἔκτος ἀπὸ τὸν πόλεμο κάποιος ἄλλος ἀμεσώτερος παράγων οὐδέποτε σ' αὐτό. Καὶ ὁ παράγων αὐτὸς εἶναι ἡ Γερμανικὴ ἐπανάστασις τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1918. Βέβαια γιὰ νὰ εἶναι κανένας ἀκριβῆς θὰ ἔπρεπε νὰ πῆ πὼς ἡ Ἐπανάστασις αὐτῆ, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μὴ συνέπεια τοῦ μεγάλου πολέμου, ἀλλὰ πάντως καλύτερα νὰ τὴν ἐξεωρίσωμε σὲ ἰδιαιτέρο παράγοντα, γιὰ τὴν ἐπίδρασιν τῆς, ὄχι μόνο ἀμεσῶς, ἀλλὰ καὶ κολοσσιαία μπορεῖ νὰ πῆ κανένας, πὼς ἦταν.

Φαντάζομαι πὼς μὴ εἰδικώτερη ἱστορικὴ ἐξέτασις τῆς Ἐπαναστάσεως αὐτῆς, θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ στὴν καλύτερη ἐξήγησι καὶ δικαιοδογίαν τῶν κοινωνιστικῶν ἀρχῶν τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος. Τὰ διάφορα πολεμικὰ γεγονότα ἐκλόνιζαν διαδοχικὰ τὴν πολιτικὴν ζωὴ τῆς Γερμανίας. Ὅσο διαρκούσε ὁ πόλεμος, τόσο περισσότερο ἐπαρουσιάζετο αἰσθητὴ ἢ ἀνάγκη μίας ριζικῆς πολιτικῆς μεταβολῆς, τόσο περισσότερο ἐπιτακτικῶς ἐγίνοντο ἡ λαϊκῆς εὐχῆς, γιὰ μὴ νέα προοδευτικὴ ὀργάνωσι τῶν λειτουργειῶν τοῦ Γερμανικοῦ κράτους. Τῆς εὐχῆς αὐτῆς δὲν μποροῦσε νὰ τῆς παρακούσῃ ὀλότελα ὁ Γερμανὸς Κάιζερ. Πρῶτη του ὑποχώρησις ἦταν ἡ προκήρυξις τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1918, ποῦ ἀνεγνώριζε ἐπίσημα τὴς ἀρχῆς τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ, ἐνῶ πρὶν δὲν ἦταν βασικὰ ἀναγνωρισμένες. Ἀλλὰ μὴλα αὐτὰ ἡ Ἐπανάστασις δὲν μποροῦσε ν' ἀποσοβηθῆ. Στῆς ἀρχῆς τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1918 ξέσπασε ἀκράτητη ἡ Ἐπαναστατικὴ θύελα. Τὸ ἔργο τοῦ Bismark καὶ μαζὺ μ' αὐτὸ τὸ παλιὸ Γερμανικὸ αὐτοκρατορικὸ σύνταγμα ποῦ, ἐπίσης αὐτὸς τὸ εἶχε δημιουργήσει, ἔπεφταν σὲ συντρίμια.

Οἱ φορεῖς τῆς ἐπαναστατικῆς αὐτῆς κινήσεως ἦταν οἱ ἐργάτες καὶ οἱ στρατιῶτες. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπαναστάσεως στὸ Κίελο σημειώθηκε, γρηγορὰ ἔμως ἔσπλωθηκε σ' ἔλη τῆ Γερμανία. Κάθε ἀντίστασις στὴν ἐπανάστασι θὰ ἦταν ὀλότελα μάταιη. Σὲ λίγο καιρὸ παντοῦ ἐσχηματίζοντο συμβούλια τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἀμέσως ἀνελάμβαναν τὴν πολιτικὴν ἐξουσία, ὡς ὄργανα τοῦ ἐπαναστατημένου στρατοῦ καὶ τῶν

ἐπαναστατημένων ἐργατῶν. Οἱ διάφοροι δημόσιοι ὑπάλληλοι, καθὼς καὶ ἡ ἀστική τάξις ὑποτάχθησαν ἀμέσως στῆς ἐπαναστατικές ἀρχές. Ἐν τῷ μεταξύ, πρὶν συμβεῖν αὐτά, ὁ καγκελάριος πρόγκηφ Μάξ τῆς Βάδης προσπαθοῦσε νὰ συμβιβάζῃ τὰ πράγματα. Ἐνόμιζε πῶς ἡ ὑπόσχεσις τῆς παροχῆς τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, καθὼς καὶ ἡ ὑπόσχεσις, ὅτι θὰ συγκληθῇ ἔθνοσυνέλευσις, θὰ ἦταν ἀρκετὰ γιὰ νὰ ἀνακόψουν τὴν ἐρμύ τῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ ἦταν ἀρχαί. Οἱ στρατιῶτες καὶ οἱ ἐργάτες ἀντιπρόσωποι τῆς ἰδέας τῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας, ἀπήτησαν τὴν παρτίτσι τοῦ Κλάιζερ καὶ τοῦ Κρόντσιτς, ἀλλοιῶς ἀπειροῦσαν, πῶς θὰ ἐπέβαλαν μετὰ τὴ βία τῆς θελήσεως τους. Ὁ καγκελάριος καὶ ὁ Κλάιζερ ἀναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν. Ἡ ἐπανάστασις εἶχε νικήσει, καὶ σὲ λίγο τὰ ὄργανά τῆς ἀνελάμβαναν τὴν ἐξουσία χωρὶς καμμίαν ἀντίστασι.

Ἀπὸ τῆ στιγμῆν αὐτὴ ἀρχίζει στὴ Γερμανία μὲ προσωρινή Δημοκρατία, πού βασίζεται ἐπάνω στὴ δύναμι τοῦ συμβουλίων τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν. Δηλ. τὸ πολίτευμα αὐτὸ ἦταν κυρίως μὲ δικτατορία τῶν ἐπαναστατημένων μαζῶν. Ὅργανα τῆς δικτατορίας αὐτῆς ἦσαν καθὼς εἶπαμε τὰ συμβούλια τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν. Ἀλλὼς τόσο ἀρχισαν διαφωνίες στυβὸς παράγοντας τῆς Γερμανικῆς ἐπαναστάσεως. Ἔτσι ἐμφανίζονται δύο βεζικά ἀντίθετες κατεύθουσις: Ἡ πρώτη κατεύθουσις τῶν σοσιαλιστῶν τῆς πλειοψηφίας ἦταν καθαρὰ πολιτικὴ. Αὐτοὶ δηλ. ζητοῦσαν νὰ συγκληθῇ ἔθνοσυνέλευσις καὶ νὰ ἀποδομηθῇ ἀπάνω σὲ ἀληθινὰ δημοκρατικὰ ἀρχὰς τὸ νέο πολίτευμα τῆς Γερμανίας. Ἀντίθετη ἐμφανίζεται ἡ κατεύθουσις τῶν ὀπαδῶν τῆς σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας Σπαρατακιστικῶν, Κομμουνιστῶν κλπ. Ὁ σκοπὸς πού ἐπέβλεπε ἡ κατεύθουσις αὐτὴ ἦταν καθαρὰ οικονομικὸς. Ἐξήτεοτε δηλ. τὴν ἐθνικοποιεῖσι τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, ὅσο τὸ δυνατόν ταχύτερη, καὶ μαζὺ μ' αὐτὴν ἐπέβλεπε καὶ τὴν δικτατορία τοῦ προλεταριάτου μετὰ πρότυπο το Ῥωσικὸ σύστημα τῆς Σοβιετικῆς Δημοκρατίας. Στῆς 10 Νοεμβρίου 1918 ἐσχηματίσθηκε μιὰ ἀντιπροσωπεία ἐκ τῶν συμβουλίων τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν ἀπὸ 28 μέλη (14 στρατιῶτες καὶ ἄλλους τόσους ἐργάτες). Ἡ ἀντιπροσωπεία αὐτὴ ἀποτελοῦσε καὶ εἶνα ἐλεγκτικὸ ὄργανο τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῆς Γερμανίας, πού εἶχε ἀποτελεσθῇ ἀπὸ 6 μέλη δηλ. τρεῖς σοσιαλιστῆς τῆς πλειοψηφίας καὶ τρεῖς τῆς μειοψηφίας. Ἡ προσωρινὴ αὐτὴ Κυβέρνησις εἶχε τὴν ἐκτελεστικὴ καὶ τὴν νομοθετικὴ ἐξουσία ἐν ὀνόματι τῶν συμβουλίων τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν.

Ἐστερα ἀπὸ δύο ἡμέρας δηλ. στῆς 12 Νοεμβρίου 1918 ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις μετὰ προκήρυξί τῆς πρὸς τὸν Γερμανικὸ λαὸν, ἀνήγγειλε, ὅτι σκοπὸς τῆς ἦταν ἡ πραγματοποιήσεσι τοῦ σοσιαλιστικοῦ προγράμ-

ματος, καὶ σύγχρονα μὲ τὴν προκήρυξιν, ἐθέσπιζε μιὰ σειράν μέτρων, μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὸν σοσιαλισμὸν, καὶ ὑπέσχετο πῶς θὰ θεσπίσῃ καὶ ἄλλα ριζικώτερα μέτρα.

Τέλος στῆς 16 Δεκεμβρίου συνήχθητο στὸ Βερολίνο μιὰ γενικὴ συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων ἑλῶν τῶν συμβουλίων, τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἐργατῶν, μὲ σκοπὸν νὰ ἀποφασίσῃ, ἂν θὰ ἐγίνοντο ἐκλογαὶ γιὰ Ἐθνοσυνέλευσιν, ἢ ἂν θὰ ἐξακολουθοῦσε ἡ δικτατορία τῶν συμβουλίων. Ἡ ἰδέα νὰ συγκληθῇ ἡ ἐθνοσυνέλευσις, στὸ τέλος ἐνίκησε καὶ στῆς 19 Ἰανουαρίου ἐγίναν ἡ ἐκλογαί. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν αὐτὴν πύθει περὶ τὴν Γερμανίαν ἡ δικτατορία τῶν συμβουλίων, καὶ ἀρχίζει ἡ λαϊκὴ, ἢ τὴν ὀνομάσωμε ἔτσι, δημοκρατία. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1919 συνήχθητο στὴν Βαϊμάρην ἡ Γερμανικὴ Ἐθνοσυνέλευσις, ποῦ ὕστερα ἀπὸ λίγο ἐψήφισε τὸ σημερινὸν σύνταγμα τῆς Γερμανίας. Ἀλλὰ βέβαια, ἡ ἐθνοσυνέλευσις αὐτὴ, ὅσοδήποτε καὶ ἂν ἐδίωξε ἕνα τέλος στὴ δικτατορίαν τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν, πάντα ὅμως μέσῃ ἀπὸ μιὰ ἐπαναστάσει ἐξεπήγαγε, καὶ δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ ὑποστῇ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῆς.

Καὶ πραγματικὰ ἡ ἐπίδρασις ποῦ εἶχαν ἡ σοσιαλιστικὴ ἀρχὴ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1918 ἀπάνω στῆς ἀποφάσεις τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Βαϊμάρης εἶναι κολλοσιαια, εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε ὑπάρχουν στιγμῆς, ποῦ ἀμφισβᾶλλει κανεὶς, ἂν ὕστερα ἀπὸ τὸ σύνταγμα τῆς 11ης Αὐγούστου 1919, ἡ Γερμανία μπορεῖ νὰ ἐξακολουθῇ νὰ κατατάσσεται μέσα στὸ πλαίσιον τῶν ἀστικῶν κρατῶν. Τόσο εἶναι ἐκδηλὸς ἡ κοινωνιστικὴ ἀντιλήψις, ποῦ διέπουν τὸ Γερμανικὸν σύνταγμα. Ἐὰν ἦσαν ἀσκητὸν νὰ διαβάσῃ κανεὶς τὸ προοίμιον τοῦ συντάγματος αὐτοῦ, γιὰ τὰ καταλάβῃ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ :

« Ὁ Γερμανικὸς λαὸς ἐνωμένος στῆς ἐθνικὰς του ρίζας, καὶ ἐμφυχωμένος ἀπὸ τὴν θέλησιν νὰ ἀνανεώσῃ καὶ νὰ θεμελιώσῃ τὸ κράτος του ἀπάνω στῆς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης, νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν εἰρήνην, καὶ νὰ προαγάγῃ τὴν κοινωνικὴν πρόοδον, ἐψήφισε τὸ σύνταγμα, ποῦ ἀκολουθεῖ ».

Ἐρχόμεστε τώρα νὰ ἐξετάσωμε τῆς κοινωνιστικὰς ἀρχὰς. Ἐὰν τῆς διαιρέσωμε σὲ δύο βασικὰς κατηγορίας. Ἡ πρώτη κατηγορία θὰ περιλάβῃ τῆς ἀρχὰς, ποῦ διέπουν τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν, ἡ δευτέρα θὰ περιλάβῃ τῆς ἀρχὰς, ποῦ διέπουν τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν τῆς Γερμανίας.

Α'.) Οἰκονομικὴ ζωὴ.

Αὐτὴν τὴν ρυθμίζουσι ἡ διατάξεις τοῦ πέμπτου τμήματος τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος. Καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα ἔχομε μιὰ σειράν γενικῶν διατάξεων. Σύμφωνα μ' αὐτὰς :

α') Ἡ ἐργάνωσις τοῦ οἰκονομικοῦ βίου πρέπει νὰ ἀνταποκρίνεται στὴς ἀρχὰς τῆς Δικαιοσύνης, καὶ νὰ ἔχη σκοπὸ τὴν ἐξασφάλισιν μιᾶς ἀξιοπρεποῦς ζωῆς γιὰ ἔλλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ οἰκονομικὴ ἐλευθερία, ἢ ἀντίθετη ἐγγλ. ἔννοια τοῦ σοσιαλισμοῦ, ποὺ καὶ σήμερα ἀκόμη ὑπάρχουν πολλοί, ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ τὴν θεωροῦν σὺν μιᾶν ἀπρόσβλητη θεότητι, προστατεύεται μονάχα, ἐφ' ὅσον βρίσκεται μέσα στὰ ἔρια ποὺ ἐχαράξαμε πάρα πάνω. Γιὰ νὰ εἶναι κανέννας ἀπόλυτα ἀκριβής, πρέπει νὰ ἐμελολογήσῃ πῶς καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμον, χωρὶς καμμιά συνταγματικὴ διάταξιν, ἢ Νομοθεσίαν τῆς Γερμανίας ἐφρόντιζε μὲ κάθε τρόπο νὰ προλαμδάνῃ τῆς ἀτοπίας ποὺ συνεπάγεται στὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν, ἢ ἀπύλυτην οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου. Ἡ προσπάθεια αὕτη μάλιστα ἦταν φανερὴ τῆς τελευταίας δεκαετηρίδος. Ὀλόκληρη ἢ προστατευτικὴ καὶ ἐξασφαλιστικὴ Νομοθεσία, γιὰ τὸν ἐργάτην, ποὺ ἤδη ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμον, εἶχε ἀκριβῶς γιὰ βασικὸ ἀξίωμα τὸ : «ein menschenwürdiges Dasein für alle», δηλ. τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐξασφαλισθῇ γιὰ ἔλλους μιὰ ὑπαρξιν ἀνταξίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ σήμερα τὸ ἀξίωμα αὐτὸ εἶναι πειὰ μιὰ συνταγματικὴ ἀρχή, ἐπομένως ἔλλοι οἱ νόμοι πρέπει νὰ εἶναι σύμφωνοι μ' αὐτό.

β') Εἰδικώτερα ἡ ἐλευθερία τῶν συμβάσεων ἀναγνωρίζεται μόνο σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους. Ἡ διάταξιν αὕτη καθῶς λέγει ὁ καθηγητῆς Anschütz¹⁾, δὲν προσθέτει τίποτα οὐσιαστικόν, γιὰτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ καθιερωθῇ ὡς συνταγματικὴ ἀρχή, τὸ ὅτι κάθε σύμβασις ἰσχύει μόνο, ἂν δὲν εἶναι ἀντίθετη πρὸς τοὺς νόμους.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ἡ τεκογλυφία ἀπαγορεύεται. Δικαιοπραξίαι, ποὺ ἀντιβαίνουν στὴν ἠθικὴ εἶναι ἄκυρες. Βέβαια ἔλλα αὐτά, ἂν τὰ ἐδιδάξαμε κανέννας σ' ἕναν ἄπλο νόμον, δὲν θὰ τοῦ ἔκαμαν καμμιάν ἐντύπωσιν, ἀλλὰ τὸ γεγονός, ὅτι διατάξεις ποὺ θὰ εἶχαν τὴν θέσιν τοῦ σὺν Ἀστικῷ Κώδικι, περιλαμβάνονται μέσα στὸ σύνταγμα, ἔχει βέβαια, μιὰ ἔλλως διόλου ἰδιαίτερη σημασίαν. Γιὰτι ἡ διατάξιν αὕτη, ἀφοῦ εἶναι συνταγματικὴ, δὲν μποροῦν νὰ παραγνωρισθοῦν ἀπὸ τοὺς ἄπλους νόμους, οἱ ὅποιοι τότε μόνον ἰσχύουν, ἐφ' ὅσον εἶναι σύμφωνοι μὲ τὸ σύνταγμα.

γ') Στὴ σειρὰ αὕτη τῶν γενικῶν διατάξεων, πρέπει νὰ ἀναφέρωμε ἰδιαίτερα τὴν διάταξιν τοῦ ἀρθροῦ 163, ποὺ λέει τὰ ἀκόλουθα : «Κάθε Γερμανὸς ἔχει τὸ ἠθικὸν καθήκον, χωρὶς νὰ θίγεται ἡ προσωπικὴ του ἐλευθερία, νὰ μεταχειρίζεται τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς του δυνάμεις, ὅπως τὸ συμφέρον τῆς ὀλότητος ἀπαιτεῖ». Ἡ διάταξιν αὕτη, ὅσο δὴποτε κι' ἂν εἰσχεῖ τῆς κοινωνικῆς κατευθύνσεως τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος, δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη μιὰ σοβαρὴν πρακτικὴν σημασίαν, ἀφοῦ ἐμ-

1) Die Urfassung des deutschen Reiches vom 11 August 1919 seil. 256.

φανίζεται ἔτσι ἀφηρημένη, χωρὶς καμμὶ κύρωσι. Διακηρύσσει μονάχα ἓνα ἠθικὸν καθήκον τοῦ πολίτου, δὲν φροντίζει ἑμὼς τὸ καθήκον αὐτὸ νὰ τὸ ἀναγάγῃ σὲ νομικὴ ὑποχρέωσι.

Μιὰ ἄλλη σειρά διατάξεων τοῦ τμήματος αὐτοῦ, ἀναφέρεται. σὲ δικαίωμα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας. Στῆς διατάξεις αὐτὲς εἶναι ἐξαιρετικὰ φανερὴ ἡ σοσιαλιστικὴ ἐπίδρασις. Ἡ ἀρχὴ τῆς διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία «la propriété est sacrée et inviolable», ἀρχὴ ποῦ ἐθεωρήθηγε ἓνα βασικὸ ἀξίωμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, σβύνει μπροστὰ στὸ ἀξίωμα, ὅτι ἡ «Ἰδιοκτησία ὑποχρεώνει» (Eigentum verpflichtet), καὶ πὼς ἡ χρῆσις τῆς πρέπει νὰ εἶναι καὶ μιὰ ὑπηρεσία, γιὰ τὸ συμφέρον τῆς ὁλόκλητης. Ἀπάνω στὴ βῆσι αὐτὴ τὸ Γερμανικὸ σύνταγμα περιέχει τῆς ἀκόλουθες ἀρχές :

α') Δὲν καταργεῖ τὴν ἰδιοκτησία. Τὴν προστατεύει, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ νόμου, ὁ ὅποιος μπορεῖ νὰ καθορίσῃ, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀπαλλοτριώσεις, ἀκόμη καὶ χωρὶς καμμιά ἀποζημίωσι. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ εἶναι ἡ οὐσιαστικὴ μεταρρύθμισι : Ἡ ἀποζημίωσις, δηλ. γιὰ τὴν ἀπαλλοτριώσει, ὀφείλεται, ἐφ' ὅσον ὁ νόμος δὲν ὀρίζει τὸ ἀντίθετο.

β') Εἰδικώτερα ἡ βιομηχανικὴ ἰδιοκτησία, δηλ. ἰδιωτικὲς οἰκονομικὲς ἐπιχειρήσεις εἶναι δυνατὸν ν' ἀπαλλοτριωθοῦν καὶ χωρὶς ἀποζημίωσι, νὰ ἐθνικοποιηθοῦν, μὲ ἄλλους λόγους, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ νόμου.

Ἴσως ἡ διάταξις αὕτη παρουσιάζει τὸ maximum τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπιδράσεως. Ἄν ἡ νομοθεσία διέπειται ἀπὸ σοσιαλιστικὰς ἀντιλήψεις, εἶναι εὐκολώτατο σιγά, σιγά, νὰ γίνῃ ἐθνικοποίησις ἑλῶν τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, καὶ χωρὶς καμμιά ἐπαναστατικὴ ἀνατροπὴ, ἀλλὰ μονάχα μὲ τὴν ἐξέλιξι ποῦ τῆς ἀνοίγεται διάπλατα ὁ δρόμος, ἡ Γερμανία νὰ γίνῃ μιὰ μέρη σοσιαλιστικὸ κράτος.

γ') Τὸ Κράτος, ἂν νομίσῃ ἀπόλυτα ἀναγκαῖο, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ συνενώσῃ δύο ἢ περισσώτερες ἐπιχειρήσεις, γιὰ νὰ ἐπιτευχθῇ καλύτερα ἡ παραγωγή, ἀπάνω στῆς ἀρχῆς τῆς συλλογικῆς οἰκονομίας.

δ') Εἰδικώτερα τὸ σύνταγμα περιλαμβάνει διατάξεις γιὰ τὴν ἐδαφικὴν πολιτικὴν. Ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἐδάφους ἐπιτεύεται ἀπὸ τὸ κράτος γιὰ νὰ προλαμβάνωνται καταχρήσεις καὶ γιὰ νὰ ἐξασφαλίζεσθαι σὲ καθὲ Γερμανὸν μιὰ ὑγιεινὴ κατοικία, καὶ σὲ καθὲ γερμανικὴν οἰκογένεια πρὸ πάντων, ὅταν ἀποτελῆται ἀπὸ πολλὰ μέλη, ἀνάλογη οἰκιακὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ ἐγκατάστασις.

Ἄν τὸ Κράτος νομίσῃ, ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη ἀπὸ ὀρισμένα ἀκίνητα γιὰ νὰ πληρωθοῦν ἡ ἀνάγκαι τῆς κατοικίας, μπορεῖ ν' ἀπαλλοτριώσῃ τὰ ἀκίνητα αὐτά, ἀκόμη καὶ χωρὶς ἀποζημίωσι. Ἡ ἀπαλλοτριώσεις μπορεῖ

νά γίνῃ ἀκόμη γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ ἐποικισμού, τῆς παραγωγῆς, καὶ τὴν βελτίωσι: τῆς Γεωργίας. Παρατηροῦμε λοιπὸν πὼς ἡ ἐθνικοποίησις τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, μπορεῖ νὰ γίνῃ ὄχι μόνο γιὰ τῆς ριζομηχανικῆς ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ ἔδαφος. Παρατηροῦμε ἀκόμη, πὼς σύμφωνα μὲ τὸ ἀξίωμα, ὅτι ἡ «ἰδιοκτησία ὑποχρεώνει», τὸ Γερμανικὸ σύνταγμα καθορίζει, ὅτι ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἐδάφους εἶναι ὑποχρέωσις ἀπέναντι τῆς κοινῆς. Καὶ τέλος, ἂν τὸ ἔδαφος ὑπερτιμηθῇ αὐτομάτως, χωρὶς νὰ καταδληθῇ κεφάλαιο ἢ εργασία, ἡ ὑπερτίμησις αὐτὴ δὲν διατίθεται γιὰ τὸν ἰδιοκτῆτη τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ διατίθεται γιὰ τὴν ὠφέλεια ἑλπίς τῆς κοινῆς.

Σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἐδαφικῆς ἰδιοκτησίας, πρέπει ν' ἀναφέρωμε ἐδῶ, πὼς καὶ τὸ ἀρθρ. 99 τοῦ νέου συντάγματος τῆς Πολωνίας τῆς 17 Μαρτίου 1921, περιέχει τὴν ἀκόλουθη διάταξι: «Τὸ ἔδαφος ἐπεὶδῶ, ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τοὺς κυριώτερους παράγοντες τῆς ἐθνικῆς ζωῆς καὶ τοῦ κράτους, ὅν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀντικείμενο μιᾶς ἀχαλίνωτης κερδοσκοπίας». Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι ἡ διάταξι αὐτὴ δὲν παρουσιάζει κανένα ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον, μπροστὰ στῆς ἀρχῆς τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος, ποῦ ἐξετάσαμε πάρα πάνω. Βλέπετε λοιπὸν, πόσους περιορισμοὺς ἔχει ἡ ἰδιοκτησία στὸ σύνταγμα τῆς Γερμανίας, περιορισμοὺς ποῦ προήλθαν κυριώτατα ἀπὸ σοσιαλιστικῆς ἀντιλήψεις. Ἡ μεταβολὴ στὴν ἔννοια τοῦ θεσμοῦ τῆς ἰδιοκτησίας εἶναι κολοσσιαία. Ὁ Ῥωμαῖος νομικός, ὄχι μόνο τῆς κλασσικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς πολὺ μεταγενετέρας ἐποχῆς, ἂν μπορούσε νὰ ἔβριχνε ἕνα βλέμμα στὴν ἔννοια τῆς ἰδιοκτησίας, ὅπως διαμορφώνεται μέσα ἀπὸ τῆς διατάξεις τοῦ σημερινοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος, ἢ θὰ ἐδίσταζε νὰ ἀναγνωρίσῃ, ὅτι σήμερον ὑπάρχει ἀκόμη ἰδιοκτησία, ἢ θὰ ἔμενε ἀσφαλῶς κατάπληκτος μπροστὰ στὴν κολοσσιαία ἐξέλιξι ποῦ συντελέσθη. Στὸ *ius utendi et abutendi* στὸ δικαίωμα ἑλπίς τῆς χρήσεως καὶ τῆς καταχρήσεως ποῦ θὰ διεκδικούσε γιὰ τὸν ἰδιοκτῆτη ὁ Ῥωμαῖος νομικός, ὁ σύγχρονος κοινωνιολόγος θὰ ἀντίτασσε τὴν ἔννοια τῆς ἰδιοκτησίας ὡς *fonction sociale*, ὡς κοινωνικοῦ δηλ. λειτουργήματος.

Ἀληθινὰ τὸ δίκαιον σχεδὸν κατέφαγε, ὅπως ὁ Κρόνος ἕνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα τέκνα του, γιὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν ἔκφρασι τοῦ Jhering.

Μιὰ ἄλλη σειρά διατάξεων καὶ αὐτὴ ἐπίσης σπουδαία ὅπως ἡ ἄλλε ἀναφέρεται στὴν προστασία τοῦ ἐργάτου. Ἡ ἀρχὴ ἐπάνω στῆς ὁποῖεσ στηρίζεται εἶναι ἡ ἀκόλουθε:

α') Ἡ ἐργασία προστατεύεται γενικὰ καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ κράτος. Τὸ κράτος εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ δημιουργήσῃ ἕνα ἀσφαλιστικὸ σύστημα γιὰ τὸν ἐργάτη, ὅστε νὰ τοῦ παρέχεται προστασία. ἂν ἀπηνήρξῃ, ἡ γίνῃ ἀδύνατος γιὰ ἐργασία, ἰδίως τὸ κράτος εἶναι ὑποχρεω-

μένο να λάβη τα ίδια μέτρα για την περίπτωση που ο εργάτης, εξ αίτιας της μεγάλης γήκτικας, αδυναμίας, ή άλλων δυστοχημάτων της ζωής δεν μπορεί να εργασίη.

β. Το σύνταγμα υποχρεώνει την Νομοθεσία να αναγάγη την εργασία σε δικαίωμα. Πρέπει να εξασφαλιστεί παραγωγική εργασία σε όλους τους Γερμανούς, άλλως το κράτος είναι υποχρεωμένο σύμφωνα με τους όριστους ειδικούς νόμους, να περιθάλη, εκείνον που δεν έχει εργασία για να ζήσῃ. Όπως είναι διατυπωμένη ή διάταξις αυτή, δεν έχει ως συνέπεια, ότι ο εργάτης μπορεί να εγείρη άγωγή εναντίον του κράτους για εργασία, και να επικαλεσθῇ το σύνταγμα, αλλά καθορίζει με κατεύθυνσι (Richtschmur, directive) που πρέπει να ακολουθήσῃ ή Νομοθεσία. Ἡ Νομοθεσία δηλ. είναι υποχρεωμένη να δημιουργήσῃ δικαίωμα εργασίας, και όταν το δημιουργήσῃ, τότε ο εργάτης θά μπορεί με στήριγμα το νόμο (και όχι το σύνταγμα), να άπαιτήσῃ από το κράτος εργασία ή άποζημίωσι.

Για να τελειώσωμε της διατάξεις της οικονομικής ζωής θά εξετάσωμε το κυριώτερον και σπουδαιότερον ἴσως μέρος, άπ' αυτές δηλ. τον θεσμό των εργατικών, και των οικονομικών συμβουλίων. Ἡ διατάξις αυτές έχουν βέβαια επίσης σκοπό την προστασία του εργάτου, αλλά κυρίως μπορεί να πῆ κανείς πως σκοπό έχουν να προαγάγουν γενικά την παραγωγή.

Πριν άρχίσουμε την ειδικώτερη ανάπτυξι των θεσμών αυτών, πρέπει να τους διακρίνωμε από τα γνωστά καί σ' έμάς επαγγελματικά σωματεία. Αυτά υπάρχουν επίσης και στη Γερμανία με άπόλυτη, εξασφάλισι της υπάρξεώς τους από το σύνταγμα, που αναγνωρίζει την άπόλυτη ελευθερία του συνεταιρισμού. Ἄλλά τα εργατικά σωματεία, καθώς και ότι άλλοι είδους σωματεία, έχουν, ιδιωτικό χαρακτήρα, ενῶ τα συμβούλια των εργατών και τα οικονομικά συμβούλια, είναι όργανα κρατικά, όπως π. χ. ή Βουλή, ή Γερουσία, ή το Συμβούλιο της Ἐπικρατείας κλπ. Είναι πραγματικά ένας θεσμός όλως διόλου πρωτότυπος, με σκοπό να έναρμονίσῃ όλες της παραγωγικές δυνάμεις της χώρας για την ανάπτυξι της παραγωγής. Ὅφειλω εὐθύς από την άρχή, να σας έμολογήσω, ότι μελετώντας τον θεσμό αυτό, έθαύμασα την υπέρουχι προσπάθεια του Γερμανικού συντάγματος για την κοινωνική άρμονία.

Οί θεσμοί αυτοί των συμβουλίων βασίζονται επάνω στη διάκρισι της Κοινωνίας από την Πολιτεία. Όπως ή Πολιτεία έχει όρισμένα όργανα που την αντιπροσωπεύουν και εκφράζουν της θελήσεις της π. χ. την Βουλή, Γερουσία κλπ. έτσι και ή Κοινωνία πρέπει να έχῃ τα ίδια της όργανα και αυτά είναι ακριβώς τα Οικονομικά Συμβούλια. Ἐπὶ το ακριβές, στη διακρισι αυτῶν, εἰςάβλεψε, στη Γερμανία ή γερμανική πρέ-

πει νὰ ὑπάρχουν δύο συντάγματα, ἓνα πολιτειακὸ πού νὰ ρυθμίξῃ τὴν ἐργάνωσι τῆς Πολιτείας καὶ ἓνα κοινωνικὸ πού νὰ ρυθμίξῃ τὴν ἐργάνωσι τῆς Κοινωνίας. Ἡ γνώμη ἡμῶς αὐτὴ δὲν ἐπεκράτησε. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού οἱ θεσμοὶ τῶν συμβουλίων περιλαμβάνονται μέσα στοῦ συντάγμα, εἶναι πειὰ θεσμοὶ πολιτειακοί, ὁσοδήποτε κι' ἂν ἔχουν σκοπὸ τὴν ρύθμισι τῶν κοινωνικῶν σχέσεων. Δὲν πρέπει ἀκόμη νὰ νομίσωμε πῶς τὰ συμβούλια αὐτὰ εἶναι ὅμοια μὲ τὰ Ῥωσικὰ σοβιέτ, ἢ μὲ τὰ συμβούλια τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1918. Τὰ δευτέρα αὐτὰ συμβούλια ἀποτελοῦσαν τὰ μόνα ἔργα τῆς κρατικῆς μηχανῆς, καθόριζαν μιὰ ἐργατοκρατία, ἐνῶ τὰ συμβούλια τοῦ σημερινοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος εἶναι ἀπλῶς παράγοντες τῆς κρατικῆς καὶ πρὸ πάντων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἐκεῖνο πού ἰδιαίτερα δεῖχνει τὴν διαφορά τῶν ἐργατικῶν συμβουλίων τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος ἀπὸ τὰ συμβούλια τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1918, εἶναι ἔτι τὰ συμβούλια αὐτὰ συμπράττουν μὲ τοὺς ἐργαζόμετους στὸν καθορισμὸ τῶν ἔργων τῆς ἐργασίας, τοῦ μισθοῦ κτλ., δὲν καθορίζουν ἡμῶς αὐτὰ μόνον τοὺς ἔργους αὐτοῦς.

Ἐρχόμαστε τώρα εἰδικώτερον εἰς τὴν ἐξέτασι τῶν θεσμῶν αὐτῶν.

Ὅπως εἶπαμε παραπάνω τὰ συμβούλια τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος εἶναι δύο εἰδῶν, τὰ ἐργατικὰ καὶ τὰ οἰκονομικά.

Στα ἐργατικὰ συμβούλια ἀντιπροσωπεύονται μονάχα οἱ ἐργάτες καὶ οἱ ὑπάλληλοι τῶν ἐπιχειρήσεων, ὄχι οἱ ἐργοδότες. Ὁ θεσμὸς αὐτὸς εἶναι μπορεὶ νὰ πῆ κανεὶς ἓνα ἀντίδοτο τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων πού ὑπάρχουν καὶ σ' ἡμᾶς καὶ εἶναι ἐπίσης δημόσιοι ὀργανισμοί. Ὅπως δηλ. τὰ κεφαλαιοκρατικὰ συμφέροντα ἀντιπροσωπεύονται στὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια, ἔτσι καὶ τὰ ἐργατικὰ συμφέροντα ἀντιπροσωπεύονται καὶ ἐξασκοῦν τὴν ἐπιρροή τους στὰ ἐργατικὰ συμβούλια. Γὰ συμβούλια αὐτὰ ἔχουν τρεῖς διαβαθμίσεις: Τὴν πρώτη, διαβάθμισι ἀποτελοῦν τὰ τοπικὰ ἐργατικὰ συμβούλια τῶν ἐπιχειρήσεων. (Betriebsarbeiterräte). Τὴν δευτέρη ἀποτελοῦν τὰ περιφερειακὰ (Bezirksarbeiterräte), πού ἀπαρτίζονται ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους μιᾶς ἐλάκτρης βιομηχανικῆς περιφερείας καὶ τὴν ἀνώτερη διαβάθμισι ἀποτελεῖ τὸ συμβούλι τῶν ἐργατῶν τῆς ἐπικρατείας. (Reichsarbeiterrat) πού εἶναι καὶ ἡ ἀντιπροσωπεία ὅλων τῶν ἐργατῶν τοῦ κράτους.

Θὰ ἐξετάσωμε τώρα τὴν σύστασι τῶν οἰκονομικῶν συμβουλίων. Αὐτὰ ἔχουν δύο διαβαθμίσεις: τὴν πρώτη διαβάθμισι ἀποτελοῦν τὰ περιφερειακὰ οἰκονομικὰ συμβούλια (Bezirkwirtschaftsräte) καὶ τὴν δευτέρη καὶ ἀνώτερη διαβάθμισι ἀποτελεῖ τὸ οἰκονομικὸ συμβούλι τῆς ἐπικρατείας (Reichwirtschaftsrat). Τὰ περιφερειακὰ οἰκονομικὰ συμβούλια καθὼς καὶ τὸ οἰκονομικὸ συμβούλι τῆς ἐπικρατείας, τὰ ἀπαρτίζουν ἀπὸ τὸ

ἓνα μέρος ἀντιπρόσωποι τῶν περιφερειακῶν ἐργατικῶν, συμβουλίων καὶ τοῦ συμβουλίου τῶν ἐργατῶν τῆς ἐπικρατείας καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἀντιπρόσωποι ὄλων τῶν ἄλλων ἐπαγγελματικῶν τάξεων ἀνάλογα μὲ τὴν σπουδαιότητά τους. Δι' αὐτὰ οἰκονομικὰ συμβούλια εἶναι μιὰ ἔνωση τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐπαγγελματικῶν τάξεων.

Φαντάζομαι πῶς καὶ ἐσεῖς τώρα δὲν μπορεῖτε παρὰ νὰ θαυμάσετε τὸ ἄρμονικὸ σύστημα τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος.

Εἶναι φανερὴ ἡ προσπάθεια τῆς ἄρμονικῆς συνενώσεως ὄλων τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας.

Καθὼς εἶδαμε τὰ ἐργατικὰ συμβούλια σκοπὸ ἀποκλειστικὸ ἔχουν τὴν προαγωγή τῶν ἐργατικῶν συμφερόντων. Τὰ οἰκονομικὰ δὲ μὴ συμβούλια σκοπὸ ἔχουν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸ ἡ Κυβέρνησις πρέπει, πρὶν εἰσαγάγῃ στὴ βουλὴν νομοσχέδιον ἡμελιώδους σημασίας σχετικὰ μὲ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν, νὰ ζητήσῃ τὴν γνώμην τοῦ Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Γιὰ τὸν ἴδιον ἐπίσης λόγον τὸ Οἰκονομικὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ προτείνῃ αὐτὸ στὴ Βουλὴν νομοσχέδια, καὶ νὰ τὰ ὑποστηρίξῃ μὲ ἓναν ἀντιπρόσωπόν του. Αὐτὸς εἶναι σὲ μερικὰς ἁδρᾶς γραμμὰς ὁ θεσμὸς τῶν συμβουλίων. Φαντάζομαι πῶς ἡ ἐξαιρετικὴ τοῦ σημασίας γίνεται ἀμέσως ἀντιληπτὴ, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη ἰδιαίτερα νὰ τονισθῇ.

Θὰ ἐξετάσωμε τώρα τὴν κοινωνικὴν μορφήν τῆς σημερινῆς Γερμανίας. Καθὼς ἐτόνισα καὶ πάρα πάνω, ἡ ἐπίδρασις τῶν σοσιαλιστικῶν ἀντιλήψεων ἐπάνω στῆς ἀποφάσεις τῆς Ἐθνικοσυλλεούσεως τῆς Βαϊμάρτης, ἦταν κολοσσιαία. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀρχῶν ποὺ διέπουν τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς Γερμανίας αὐτὸ βέβαιον εἶναι ἄρκετὰ φανερό.

Πρέπει δὲ μὴ ἀραγε νὰ ποῦμε πῶς ἡ Γερμανία ὕστερα ἀπὸ τὸ σύνταγμα τῆς 11 Αὐγούστου 1919 ἔχασε τὴν ἀστικὴν τῆς χροιά καὶ ἔγεινε μιὰ σοσιαλιστικὴ δημοκρατία; Νομίζω πῶς ἡ ἀπάντησις πρέπει νὰ εἶναι ἀνεπιφύλακτα ἀρνητικὴ. Ὅλες ἡ διατάξεις ποὺ ἐξετάσαμε δείχνουν τὴν ἐπίδρασιν τῶν σοσιαλιστικῶν ἀρχῶν ἐν καθιερώσῃ δὲ μὴ καὶ τὴν ἀπόλυτην πραγματοποιήσιν τους, παρ' ὅλην τὴν προκήρυξιν τῆς πρώτης ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως, ποὺ καθὼς εἶδαμε ἀνήγγελε ὡς σκοπὸ τῆς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σοσιαλιστικοῦ προγράμματος. Καὶ πραγματικὰ, ἂν ἐξετάσῃ κανένας ἄλλες διατάξεις τοῦ ἴδιου τμήματος τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος θὰ πεισθῇ πῶς ἡ Γερμανία εἶναι ἀκόμη, καὶ σήμερον ἀστικὸ κράτος.

Ἄρκετὸν κανένας νὰ συλλογισθῇ πῶς καὶ αὐτὴ ἡ χωρὶς ἀποζημιώσεις ἀπαλλοτριώσεις τῆς ἰδιοκτησίας εἶναι μιὰ ἐξαιρέσις στὸν κανόνα, ἐτι πάντοτε ὀφείλεται ἀποζημιώσεις γιὰ νὰ καταλάβῃ πῶς ἡ Γερμανία εἶναι ἀστικὸ κράτος.

"Άλλως τε αυτό και από άλλες διατάξεις γίνεται φανερό. "Εξαφνα τὸ ἀρθρ. 158 (1) καθορίζει μιὰ βλως διόλου ἰδιαίτερη προστασία τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας, πού βέβαια δὲν μπορεί νὰ συμβιδιασθῆ με ἀπαλλοτριώσει χωρὶς ἀποζημίωση.

Σοβαρώτερο ἀκόμη στήριγμα τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀστικού κράτους περιέχει τὸ ἀρθρ. 154. (2) πού καθορίζει τὴν ἀπόλυτη προστασία τοῦ κληρονομικοῦ δικαιώματος. Εἶναι βέβαια γενικά γνωστό, πὼς μιὰ ἀπὸ τὶς βασικὲς σοσιαλιστικὲς ἀρχές, εἶναι ἡ ὀλοκληρωτικὴ κατάργησις τοῦ κληρονομικοῦ δικαιώματος. Καὶ ὅμως τὸ Γερμανικὸ σύνταγμα τὸ ἐξασφαλίζει χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκλείῃ και τὴν συμμετοχὴ τοῦ κράτους στὴν κληρονομία σύμφωνα με τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ νόμου.

Σὰς ἀναφέρω τέλος τὸ ἀρθρ. 164 πού τὸ θεωρῶ σὰν μιὰ σφραγίδα τοῦ ἀστικού χαρακτήρος τῆς Γερμανίας. Τὸ ἀρθρο αὐτὸ ὀρίζει: «Ἡ Νομοθεσία και ἡ Διοίκησις πρέπει νὰ προάγουν τὴν ἀνεξάρτητη μεσαία βιομηχανικὴ, γεωργικὴ και ἐμπορικὴ τάξι, και νὰ τὴν προστατεύουν ἀπὸ κάθε καταπίεσι».

Βλέπετε λοιπὸν πὼς εἶναι φανερὴ, μέσα σὶτὸ Γερμανικὸ σύνταγμα ἡ σύγκρουσις μεταξύ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀστικού κράτους, και τῶν ἀρχῶν τοῦ κοινωνικοῦ ἄς τὸν ὀνομάσωμε ἔτσι, σοσιαλισμοῦ. Καὶ γεννιέται αὐθόρμητα τὸ ἐρώτημα, πειὸ ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συγκρούσεως αὐτῆς. Νομίζω πὼς πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμε, ὅτι ἀνάμεσα στῆς ἀρχές τοῦ ἀστικού Κράτους, και στῆς ἀρχές τοῦ κοινωνικοῦ σοσιαλισμοῦ, ὀλοκληρωτικὰ ἐθριάμβευσε ὁ κρατικὸς σοσιαλισμὸς. Αὐτὸ εἶναι ἀρκετὰ φανερό.

Μήπως ἔλη ἡ ἔννοια τῆς ἰδιοκτησίας με τοὺς περιορισμοὺς πού τὴν ρυθμίζουν, ἔπως εἶδαμε πάρα πάνω, δὲν εἶναι ἀκριβῶς διαμορφωμένη ἐπάνω στὴν βασικὴ ἀρχὴ τοῦ κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ, ὅτι ἡ ἰδιοκτησία μπορεί νὰ εἶναι θεσμὸς ἀναγκαίος, ἀλλὰ μπορεί και ὀφείλει νὰ ὑποστῆ πολλὰς μεταρρυθμίσεις; Μήπως ἔλη ἡ κρατικὴ κηδεμονία τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς πού εἰσάγει τὸ Γερμανικὸ σύνταγμα, δὲν εἶναι διαμορφωμένη ἐπάνω στὴν ἄλλη βασικὴ ἀρχὴ τοῦ κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ. ὀηλ. στὴν ἀρχή, ὅτι τὸ κράτος πρέπει νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κοινωνικὴ ἀποστολὴ του και νὰ ἐμφανίζεται ρυθμιστὴς τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς; Εἶναι λοιπὸν φανερό, πὼς ὁ κρατικὸς σοσιαλισμὸς, μιὰ ἔννοια ὀηλ. πού μονάχα μέσα σὶτὸ περιδῶλλον τοῦ ἀστικού κράτους μπορεί νὰ ἀναπτυχθῆ, ρυθμίζει σήμερα

1). «Ἡ πνευματικὴ ἐργασία, ἡ πνευματικὴ ἰδιοκτησία, και τὰ δικαιώματα τῶν ἐφευρετῶν και τῶν καλλιτεχνῶν ἀπολαύουν τῆς προστασίας και τῆς μερίμνης τῆς Ἐπικρατείας».

2). «Τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα ἀσφαλίζεται ἀπὸ τοὺς ὅρους τοῦ ἀστικοῦ Δικαίου. Ὁ νόμος ὀρίζει τὰ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Κράτους εἰς τὴν κληρονομίαν».

ἀποκλειστικά τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς Γερμανίας. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἡμολογήσωμε, πῶς, ἐπὶ τὸ Γερμανικὸ σύνταγμα καθιερώθη ἓνα maximum τοῦ κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ παραμικρὴ, ἀκόμη καὶ ἡ ἐλάχιστη ἐξέλιξις ἀν σημειωθῆ πέρα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ποῦ εἶδαμε, πρέπει νὰ περιμένωμε μὲ βεβαιότητα, πῶς ἡ Γερμανία θὰ βῆ ἀσφαλῶς πρὸς τῆς ἀρχῆς τοῦ κοινωνικοῦ σοσιαλισμοῦ. Μὲ τὸ συμπέρασμα αὐτὸ τελειώνωμε τὸ πρῶτο μέρος τῶν κοινωνικῶν διατάξεων καὶ ἐρχόμαστε ἐπὶ δεύτερον, δηλ. ἐπὶ τῆς διατάξεως ποῦ ἀφοροῦν τὴν Οἰκογενειακὴν ζωὴν.

Β'. Οἰκογενειακὴ ζωὴ.

Καὶ ἡ διατάξις αὐτὴ δὲν δείχνουν λιγώτερον ἀπὸ τῆς πρῶτης τὴν κοινωνιστικὴν καὶ ἀκόμη τὴν ἀνθρωπιστικὴν κατεύθυνσιν τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος. Σκοπὸς τοῦ ἐπίσης εἶναι ἡ ἐξασφάλισις μιᾶς σχετικῆς εὐδαιμονίας τόσο ἐπὶ άτομα, ὅσο καὶ ἐπὶ κοινωνικὰς ἐμάδες.

Μποροῦμε νὰ τῆς ἐξετάσωμε εἰδικώτερα.

α') Παρέχεται μιὰ ἰδιαίτη προστασία ἐπὶ τὸν θεσμόν τοῦ γάμου, ποῦ θεωρεῖται τὸ θεμέλιον τῆς διατηρήσεως καὶ ἐπαυξήσεως τοῦ ἔθνους καὶ βασίζεται ἐπ' αὐτῇ τῇ νομικῇ ἰσότητι τῶν δύο φύλων. Ἀνάλογα καὶ τὸ ἀρθρον 126 τοῦ νέου συντάγματος τῆς Τσεχοσλοβακίας τῆς 29 Φεβρουαρίου 1920 καθορίζει: «Ὁ γάμος, ἡ οἰκογένεια, καὶ ἡ μητρότης προστατεύονται ἰδιαίτερα ἀπὸ τοὺς νόμους». Ἡ διατάξις αὐτὴ ἐξασφαλίζει τὸν μονογαμικὸν θεσμόν, καὶ ἀποκρούουν τῆς ἀντιθέτας κομμουνιστικῆς ἀρχῆς.

Σήμερον τόσο ἐπὶ τὴν Γερμανίαν, ὅσο καὶ ἐπὶ τὴν Τσεχοσλοβακίαν, κατάργησις τοῦ μονογαμικοῦ θεσμοῦ μπορεῖ νὰ γίνῃ μόνο μὲ συνταγματικὴ ἀναθεώρησιν, πράγμα ποῦ οὔτε εὐκολόν, οὔτε δυνατόν εἶναι πάντοτε.

Πρέπει ἀκόμη νὰ παρατηρήσωμε σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην τοῦ Anschütz (1), ὅτι ὀλοκληρωτικὴν κατάργησιν τῶν τύπων τοῦ γάμου, εἴτε σχετικὰ μὲ τὴν σύστασιν, εἴτε σχετικὰ μὲ τὴν διάλυσίν του, πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὄχι σύμφωνη μὲ τὸ πνεῦμα τῶν διατάξεων αὐτῶν.

β') Ἐκτός ἀπὸ τὴν προστασίαν τοῦ μονογαμικοῦ θεσμοῦ μιὰ ἄλλη σειρά διατάξεων προνοεῖ γιὰ μέτρα ἐξασφαλιστικὰ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν τέκνων.

Σύμφωνα μὲ τὸ Γερμανικὸν σύνταγμα (ἀρθρον 120): «Οἱ γονεῖς ἔχουν δικαίωμα νὰ ἀνατρέφουν τὰ τέκνα μὲ σκοπὸν τὴν σωματικὴν, ψυχικὴν καὶ κοινωνικὴν τελειοποίησίν τους, καὶ ἡ κρατικὴ κοινωνία ἀγρυπνεῖ γιὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ». Εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ διατάξις αὐτὴ θεωρεῖ τὴν ἀνατροφήν τῶν τέκνων δικαίωμα τῶν γονέων ἐνῶ καὶ ἐπὶ τῇ

(1) Die Verfassung des Deutschen Reiches vom 11 August 1919. σελ. 200.

μείο αὐτὸ ἢ καθαρὰ σοσιαλιστικὲς ἀρχὲς εἶναι ἀντίθετες. Κατὰ τὸ γερμανικὸ λοιπὸν σύνταγμα μονάχα, ἂν τὰ τέκνα παραμεληθοῦν ἀπὸ τοὺς γονεῖς, καὶ ἐπομένως μονάχα ἂν ὑπάρχῃ κίνδυνος διαφθορᾶς τους, μπορεῖ τὸ ἴδιο τὸ κράτος νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀνατροφή. Ἐπάνω στῆς ἴδιες ἀρχὲς βασιζέται καὶ τὸ ἀρθρ. 103 τοῦ Συντάγματος τῆς Πολωνίας τῆς 17 Μαρτίου 1921: «Γιὰ νὰ στερηθοῦν οἱ γονεῖς τῆς ἐξουσίας ποὺ ἔχουν ἐπάνω στὰ παιδιὰ τους, ἀπαιτεῖται δικαστικὴ ἀπόφασις». Ἀπὸ ἄλλῃ, ἔμως ἀποφί τὸ Πολωνικὸ σύνταγμα διαφέρει ἀπὸ τὸ γερμανικὸ, γιατί θεωρεῖ πὺς οἱ γονεῖς ἔχουν ὄχι μόνον δικαίωμα, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ὑποχρέωσι νὰ ἀνατρέφουν τὰ παιδιὰ τους σύμφωνα μὲ ὠρισμένον τρόπο. Τὸ ἀρθρο 94 τοῦ Πολωνικοῦ συντάγματος περιέχει τὴν ἀκόλουθη διάταξι: «Οἱ πολῖτες ἔχουν τὴν ὑποχρέωσι, νὰ ἀνατρέφουν τὰ παιδιὰ τους μὲ τρόπο ὥστε νὰ προῆρχωνται ἀπὸ αὐτὰ καλοὶ πολῖτες γιὰ τὴν πατρίδα, καὶ ἀκόμη νὰ τοὺς ἐξασφαλίζουσι τουλάχιστον, τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν».

Ὅσο γιὰ τὸ Γερμανικὸ σύνταγμα πρέπει νὰ ἀναφέρωμε ἀκόμη, πὺς θεωρεῖ ἰδιαίτη ὑποχρέωσι τοῦ κράτους καὶ τῶν δήμων, νὰ φροντίζουσι γιὰ τὴν ἀποσῶθῃ τῆς ἠθικῆς διαφθορᾶς τῆς νεότητος.

Καὶ τέλος σύμφωνα μὲ τὴν κοινωνικὴν του κατεύθυνσιν θεωρεῖ κρατικὴ ὑποχρέωσι, τὴν ἰδιαίτην μέριμνα γιὰ τῆς οἰκογένειας ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ πολλὰ παιδιὰ.

γ') Ἡ σπουδαιότερη σειρά τῶν διατάξεων αὐτῶν εἶναι ἐκείνη, ποὺ ἀναφέρεται στὴν προστασία τῆς μητρότητος. Ἡ προστασία αὐτὴ περιέχεται σ' ὅλη τῆς τὴν ἔκτασιν στὸ Γερμανικὸ σύνταγμα. Εἶναι ἀλήθεια πὺς καὶ τὸ Τσεχοσλαβικὸ, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ Πολωνικὸ σύνταγμα προστατεύουσι τὴν μητρότητα, ἀλλὰ μὲ τρόπο ποὺ πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τὴν προστασία τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος. Καὶ ὁ λόγος εἶναι, ὅτι τὸ τελευταῖον σύνταγμα δὲν καθορίζει ἀφηρημένῃ τὴν προστασία τῆς μητρότητος, ἀλλὰ τὴν συνδέει μὲ μιὰ ὅλως διόλου ἰδιαίτην μέριμνα γιὰ τὰ ἐξώγαμα τέκνα. Κατὰ τὸ σύνταγμα, ἡ Νομοθεσία πρέπει νὰ ἐξασφαλίσῃ στὰ ἐξώγαμα τέκνα, τοὺς ἴδιους δρους μὲ τὰ νόμιμα, γιὰ τὴν σωματικὴν, ψυχικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τους. Πρέπει ὅμως καὶ ἐδῶ νὰ ἀναφέρωμε, ὅτι δὲν ἐξομοιώνονται ὅλως διόλου τὰ ἐξώγαμα τέκνα μὲ τὰ νόμιμα, ἀλλὰ τὸ σύνταγμα καθορίζει τὴν κατεύθυνσιν (Richtch-pung), ποὺ πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ ἢ Νομοθεσία.

Ἀνευθέλωμε νὰ ἐξετάσωμε τὸ ζήτημα κάπως βαθύτερα, θὰ ἴδωμε πὺς ἡ ἐξαιρετικὴ αὐτὴ προστασία τῶν ἐξωγάμων τέκνων συνδέεται μὲ ἄλλες διατάξεις τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος. Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἓνα κράτος καθίσταται ἀποκλειστικὸ βιομηχανικὸ, εἶναι φανερό, ὅτι γρήγορα θὰ ἀναγκάσῃ τὴν γυναῖκα νὰ στραφῇ πρὸς τὴν παραγωγικὴν ἐργασία. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἡ ἐργασία τῆς γυναίκας ἐμφα-

νίζεται σάν μίαν ἀναπόδραστη εξέλιξις, ἡ ἐξομολογίς τῆς μὲ τὸν ἀνδρὶ σχετικὰ μὲ τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, δὲν εἶναι μονάχα μιὰ λογικὴ συνέπεια· εἶναι καὶ μιὰ πραγματικὴ ἀνάγκη. Σύμφωνα μὲ τῆς ἀρχὲς αὐτῆς τὸ Γερμανικὸ σύνταγμα ἀναγνωρίζει, ὅτι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἔχουσιν ὁμοίως τὰ ἴδια πολιτικὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα. Ἐπομένως ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἡ ἐξομολογίς τῆς γυναῖκα μὲ τὸν ἀνδρὶ παρουσιάζεται σάν μίαν ἀναπόφευκτὴ κοινωνικὴ ἀνάγκη, ἀπὸ τὸ ἄλλο ὅμως μέρος ὑπάρχει ἡ φυσικὴ τῆς ἀδυναμία, πρέπει νὰ τῆς παρασχεθοῦν τὰ νομικὰ ἐκείνη δπλα ποὺ θὰ τὴν κάνουν νὰ ἀντεπεξέλθῃ στὸν ἐγὼνα τοῦ βίου. Ἡ ἰδιαίτερη προστασία τῆς μητρότητος, συνδυασμένη με τὴν προστασία τῶν ἐξωγάμων τέκνων εἶναι ἀκριβῶς τὰ μέτρα ἐκείνη, ποὺ συμβιδάζουν τὴν κοινωνικὴ ἀνάγκη μὲ τὴν φυσικὴ ἀδυναμία. Ἀλλὰ καὶ γενικώτερα, σάν ἐκ δῆλων μίαν συγχρονισμένην ἀνθρωπιστικὴν κατευθύνσασιν, σάν ἓνα συγχρονισμένον πλῆγμα κατὰ τῆς βαρβάρου βιολογικῆς ἀρχῆς, ὅτι «ἀμφοτέρωθεν γονέων παιδεύουσι τέκνα», ἡ προστασία τῶν ἐξωγάμων τέκνων, ἀξίζει νὰ προσελκύσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀπροκαταλήπτου μελετητοῦ.

Ἐρχομαι τώρα στὰ τελικὰ συμπεράσματα ὅλης τῆς σημερινῆς μου ὁμιλίας. Εἶδαμ πῶς σχετικὰ μὲ τίς κοινωνικὰς διατάξεις, τὸ Γερμανικὸ σύνταγμα διέπεται ἀπὸ ἓνα maximum τοῦ κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ. Καὶ γεννιέται ἀμέσως τὸ ἐρώτημα: Ἡ ἐπικράτησις τοῦ κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ σὲ μιὰ τέτοια ἔκτασι, θὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀρμονικὴν συμβῶσιν τῶν τάξεων;

Αὐτὸ εἶναι ζήτημα ποὺ θὰ ἕλθῃ μονάχα ὁ χρόνος. Καὶ λέγοντας πῶς μονάχα ὁ χρόνος θὰ δειξῇ τὸ ζήτημα αὐτό, δὲν μπορῶ νὰ πάρω γιὰ κριτήριον τὸ διάστημα ἀπὸ τὸ 1919 ἕως σήμερα, γιὰτι τὸ γνωστὸ ζήτημα τῶν πολεμικῶν ἐπανορθώσεων, δὲν ἄφησε νὰ ἐξαλιχθῇ φυσικο-λογικὰ ἡ οικονομικὴ ζωὴ τῆς Γερμανίας ἐπάνω στῆς βάσει τοῦ νέου πολιτεύματός τῆς. Πρέπει πρῶτα ὁ ἐφιάλτης τῶν ἐπανορθώσεων νὰ περάσῃ, γιὰ νὰ κρίνωμε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ, σὲ μιὰ τόσο μεγάλη ἔκτασι.

Ἄν ὅμως διστάζω ἀπὸ τώρα νὰ παραδεχθῶ τὴν σκοπιμότητα ὅλων τῶν οικονομικῶν διατάξεων τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος δὲν ἔχω τὸν παραμικρὸν δισταγμὸ νὰ ἀναγνωρίσω πῶς πιστεύω μὲ ἐνθουσιασμὸ στῆς ἐξαιρετικὰ ἀνθρωπιστικὰς διατάξεις ποὺ δίδουν τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴ τῆς μεταπολεμικῆς Γερμανίας. Ἄν πραγματικὰ ἡ διατάξεις αὐτὲς ἐφαρμοσθοῦν, ἂν δὲν ἀποταλέσουν ἀφηρημένα ἀξιώματα προωρισμένα νὰ σαγηνεύσουν παροδικὰ τὸν ἀπογοητευμένον ἀπὸ τὸν πόλεμον Γερμανικὸ λαὸν δὲν ἔχω καμμιά ἀμφιβολία πῶς θὰ καταδειχθῇ ἡ ἀναμφισβήτητὴ σκοπιμότης τους.

1). Ἀρθρ. 109 τοῦ νέου Γερμαν. Συντάγματος.

Ἄλλὰ ξεχωριστὰ ἀπὸ τὰ μερικὰ αὐτὰ συμπεράσματα εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ἀναγνωρίσω γενικὰ τὰ προτερήματα τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος.

Καὶ πρῶτα ἀπ' ἑλα, ἓνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα προτερήματα τοῦ συντάγματος αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐξελικτικὴ του σύνθεσις καὶ ἡ ἐλαστικότης. Τὸ Γερμανικὸ σύνταγμα ἔχει διαπλασθῆ με τέτοιον τρόπο, ὥστε χωρὶς ἀπότομες ἀνατροπὲς νὰ ἀκολουθήσῃ τῆς ἀπαιτήσεως τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως.

«Ἄν ὑποτεθῆ ὅτι ἡ ἀνθρωπότης φέρεται φυσιολογικῶς πρὸς σύστημα κομμουνιστικῆς ὀργανώσεως τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς» λέγει ὁ κ. Σβῶλος στὸν πρόλογο τῶν «Δύο Νέων Πολιτευμάτων» «οἱ θεσμοὶ τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀποτελέσουν μίαν εὐεργετικὴν προπαίδειαν τῶν παραγωγικῶν τάξεων. . . . Ἄν πάλιν ἡ φορὰ τοῦ κομμουνισμοῦ εἶναι ἀπραγματοποιήτος φυσικὴ ἀντινομία, ἂν εἶναι χίμαιρα τρεφομένη μόνον ἀπὸ τὴν συναίσθησιν τῆς σημερινῆς κοινωνικῆς ἀναρχίας, πάλιν ὁ τύπος τοῦ ἰσορροπημένου δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῆς Γερμανίας θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀσφαλίσῃ περισσοτέραν εὐτυχίαν εἰς περισσοτέρας τάξεις ἀνθρώπων, παρ' ὅσῃν ἀσφαλίζει οἰονδήποτε ἄλλο ἀστικὸν πολίτευμα».

Τὸ δεύτερον προτερῆμα τοῦ Γερμανικοῦ συντάγματος, ποῦ πολλὰς φορὰς ἐτόνισα στὴ σημερινή μου ὀμιλία, εἶναι ἡ ἀνθρωπιστικὴ του κατεύθυνσις. Ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἀνώτερης ἠθικῆς ἀξίας ποῦ ἀποτελεῖ ὁ ἀνθρώπος, ἡ κατεύθυνσις ἐπὶ τὸ νὰ τοῦ ἐξασφαλισθῆ μὴ σχετικὴ εὐδαιμονία εἶναι ὀλοφάνερη. Εἰδικώτερα θὰ ἤθελα νὰ τονίσω γιὰ τοὺς συναδέλφους μου σπουδαστὰς τῆς Νομικῆς, πῶς τὸ Γερμανικὸ σύνταγμα ἀποτελεῖ ἓνα σταθμὸν, στὴν ἐξέλιξιν τῆς Νομικῆς Ἐπιστήμης. Ἀποτελεῖ ἓνα σταθμὸν, ποῦ μᾶς δείχνει, ὅτι ὁ νομικὸς σύμφωνον μετὰ τὴν σύγχρονην κοινωνικὴν ἀποστολὴν τῆς ἐπιστήμης, πρέπει νὰ ἐξετάζῃ ὄχι μόνον τὸ δίκαιον ποῦ ἰσχύει, ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ ἰσχύον δίκαιον, εἶναι ἀληθινὰ δίκαιον, «ἔάν τὸ Jus εἶναι iustum, ἢ ἔάν τὸ Jus εἶναι injustum».

Ὅταν πραγματικὰ ἀντιληφθοῦμε ἔλοι μας τὴν ἀνθρωπιστικὴν αὐτὴν προσπάθειαν, ὅταν ἔλοι μας οἱ σκοποὶ κατευθύνωνται ἐπὶ τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἀνώτερης ἠθικῆς ἀξίας ποῦ ἀποτελεῖ ὁ ἀνθρώπος, τότε θὰ μπορέσωμε νὰ ποῦμε, πῶς ὁ μεγάλος πόλεμος, «γκρεμιστῆς μαζὶ καὶ κτίστης», ἦταν ἀληθινὰ ὁ συντελεστῆς μιᾶς καινούργιας δημιουργίας.